

The Importance of Crafts in Increasing Employment in the Contribution to the Digital Economy

Khalilova Nilufar Akramovna 1

Аннотация.

Ушбу мақолада рақамли иқтисодиётга ўтиш шароитида аҳолини иш билан бандлигини ошириш, уйда ўтирган хотин-қизлар ва кам таъминланган оилаларни ҳунармандчиликка кенг жалб этишга қаратилган таклиф ва тавсиялар берилган.

Калит сўзлар: рақамли иқтисодиёт, рақамли технологиялар, аҳоли бандлиги, ҳунармандчилик, тикувчилик, каштачилик, кулолчилик, ёғоч ўймакорлиги, аҳоли бандлиги, камбағалликни қисқартириш.

1 PhD student of the Karshi Institute of Engineering Economics

Кириш. Мамлакатимизда рақамли иқтисодиётга ўтиш шароитида аҳолини иш билан бандлигини ошириш, миллий хунармандчилик, халқ бадиий ва амалий санъатини ривожлантириш, бу орқали «Ўзбекистон халқларининг бой маданий мероси ва тарихий анъаналарини тўлиқ сақлаб қолиш ва кўпайтириш, миллий хунармандчилик, халқ бадиий ва амалий санъатини янада ривожлантириш, хунармандчилик фаолияти билан шуғулланувчи фуқароларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш бўйича мақсадли ва комплекс чора-тадбирларни амалга ошириш, шу асосда аҳоли, айниқса, ёшлар, аёллар ва кам таъминланган оилалар бандлигини таъминлаш» [1] вазифалари белгилаб берилган. Банд бўлмаган аҳоли, айниқса, ёшларга “устоз-шогирд” анъаналари асосида хунармандчилик сирларини ўргатиш мақсадида хунармандларга ёшлар шогирд қилиб берилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 28 ноябр куни “Хунармандчиликни янада ривожлантириш ва хунармандларни қўллаб-қувватлаш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-4539-сонли Қарори қабул қилинди ва хунармандларга, қатор имтиёзлар берилди. Шунингдек, 2020 йил 26 июн ҳолатида вилоятда “Уста-шогирд” мактаби анъаналари асосида фаолият юритаётган шогирдлар сони 2472 нафарга етди. Фармонга мувофиқ Қашқадарё вилоятида хунармандчиликни ривожлантириш ҳисобига 6,8 млрд сўмлик жами 203 та лойиҳа амалга амалга оширилиши белгиланган бўлиб, бугунги кунда 22,3 млрд сўмлик жами 691 та лойиҳа амалга оширилган. Бунинг натижасида жами 550 нафар фуқароларнинг бандлиги таъминланди.

2020 йилда хунармандчиликни ривожлантириш ҳисобига амалга ошириладиган 19 млрд 860,8 млн.сўмлик 452 та лойиҳаларнинг манзилли рўйхати шакллантирилди. Ушбу лойиҳа асосида кредит ажратилиши давом этмоқда. Ижтимоий ҳимояга муҳтож 2минг 815 нафар аёлнинг турмуш шаротини яхшилаш, ишсиз хотин –қизларни “Устоз-шогирд” анъаналари асосида хунарманчиликка кенг жалб этиш чоралари белгиланди.

Хунармандчиликни янада ривожлантириш ва хунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида, шунингдек, “Хунарманд” уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони ва Қарори хунармандчилик янги субъектларини ташкил этишни рағбатлантириш, улар фаолиятини ривожлантириш ва кенгайтириш, хунармандчилик ва халқ амалий санъати билан шуғулланувчи фуқаролар ва оилаларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, шу асосда янги иш ўринларини барпо этиш, кам таъминланган оилалар турмуш даражасини ошириш муҳим вазифалар этиб белгиланган. Рақамли иқтисодиёт шароитида хотин-қизлар ва ёшлар ҳаёти, турмуш тарзи ва орзу мақсадлари давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Улар жамиятнинг ҳар бир бўғинида ўз имкониятларини ишга солиб фидойилик кўрсатмоқдалар. Зотан, давлатимиз раҳбари ташаббуслари билан мустақиллик йилларида ҳукумат даражасида ишлаб чиқилган ва амалиётга тадбиқ қилинаётган дастурлар, қарорлар ва фармонлар хотин-қизлар ва ёшлар ҳаётида катта ижобий ўзгаришлар ясамоқда. Аҳолини, шу жумладан, хотин-қизлар ва ёшларни иш билан таъминлаш, уларни хунармандчиликнинг турли йўналишларига жалб этиш борасида бир қатор амалий ишлар олиб борилмоқда. Жаҳонда аҳолини самарали иш билан банд этиш ҳамда истиқболли тармоқлар, жумладан, туризмни ривожлантириш йўлларида бири сифатида хунармандчиликни қўллаб-қувватлаш ва уни изчил ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Хунармандчилик туристик кластерларни шакллантириш ва туризмни ривожлантиришнинг инновацион омили сифатида ўрганилмоқда. Хунармандчиликда хизматлар бозорини шакллантириш ва

маркетингни кенг қўллаш, туризмни ривожлантиришда ҳунармандчилик салоҳиятидан фойдаланиш, бозор иқтисодиёти шароитида ҳунармандчиликни ривожлантиришни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмини такомиллаштириш борасида илмий тадқиқот ишлари олиб борилмоқда.

Ҳунармандчилик инсоният ишлаб чиқариш фаолиятининг дастлабки шакли бўлиб, шаҳарлар пайдо бўлишидан олдин ҳам мавжуд бўлганлиги тарихий-иқтисодий нуқтаи назардан ўрганилган.

Мавзуга оид адабиётлар шарҳи. Ҳунармандчиликнинг назарий асослари ва уни ривожлантириш бўйича кўплаб хорижлик олимлар ишларида ёритилган. Булар қаторига, Т.Моммзен, Р.Хизрич, М.Питерс [2] ва бошқа олимларнинг ишларини киритиш мумкин.

Ҳозирги кунда аҳолини иш билан бандликнинг замонавий шакллари ва турлари бўйича турлича ёндашувлар мавжуд. Хорижлик иқтисодчи олим Самуэльсон ўз қонунининг шу қисмини иқтибос келтирар экан, бундай ёзади: “Аҳолининг иш билан бандлиги тўғрисидаги 1946 йил Қонун мамлакатимизда жорий этилган муҳим янгилик ҳисобланади. У ҳукумат зиммасига иш билан бандликни таъминлаш учун маъсулият юклади ва аниқ ҳаракатлар учун ҳукумат ва конгрессда тегишли механизм яратилди” [3]. Таъкидлаш жоизки, аҳолини иш билан таъминлаш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонунида ҳам бу масала ўз аксини намоён қилган ва амалий жиҳатдан мукамал ҳолга келтирилган. Ушбу олимлар халқ ҳунармандчилигини ривожлантиришнинг замонавий назариясини яратишда катта эътибор қаратишган.

Ўзбек миллий ҳунармандчилигини ижтимоий-иқтисодий нуқтаи назардан ўрганишга бағишланган илмий адабиётлар етарли эмас. Аммо, мамлакатимизнинг XX аср 90 йилларига қадар ижтимоий-иқтисодий, саноат ва маданий тараққиётига бағишланган адабиётларда умумий масалалар билан бир қаторда ҳунармандчиликка ҳам қисман тўхталиб ўтилган. Булар жумласига Я.Пономарёв, Л.Литвак, Л.И.Ремпелнинг асарларини киритиш мумкин.[4]

Тадқиқот методлари. Изланишларимиз натижасида аҳоли бандлигини таъминлашда ҳунармандчиликни ривожлантиришнинг назарий асослари, моҳияти ва намоён бўлиш шакллари ўрганишдан иборат. Тадқиқот жараёнида илмий абстракция, мантиқийлик ва тарихийлик, тизимли ёндашув, қиёсий таҳлил, статистик гуруҳлаш ва бошқа усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг кенгайиб бориши иш билан бандликнинг янги турлари пайдо бўлишига сабаб бўлмоқда, рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, аҳолини иш билан бандлик даражасини ошириш ва меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишнинг замонавий шакллари жорий этишга ҳамда уйда ўтирган хотин-қизларни, ишсиз ёшларни ҳунармандчиликка кенг жалб этиш ва ҳунармандчилик сир-асрорларини ўргатиш, “Уста-шогирд” мактаби анъаналарини кенг йўлга қўйиш муҳим устувор вазифалардан ҳисобланади. «Камбағалликни камайтириш – бу аҳолида тадбиркорлик руҳини уйғотиш, инсоннинг ички куч-қуввати ва салоҳиятини тўлиқ рўёбга чиқариш, янги иш ўринлари яратиш бўйича комплекс иқтисодий ва ижтимоий сиёсатни амалга ошириш, демакдир» [5]. Ўзбекистонда иш билан бандликнинг энг фаол ривожланаётган шакли ҳунармандчилик ҳисобланади. Шундай қилиб ҳунармандчиликни янада ривожлантириш орқали иш билан таъминланишга муҳтож

аҳоли эҳтиёжларига мос келади, ҳунармандчилик уй ҳужалигидаги бошқа юмушлар билан уйғун равишда олиб бориш имкониятини яратади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрьдаги «Ҳунармандчиликни янада ривожлантириш ва ҳунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чоратадбирлари тўғрисида» ги ПФ–5242-сон Фармони қабул қилинганидан сўнг эришилган натижаларга тўхталиб ўтилганда хусусан, “Ҳунарманд” уюшмаси аъзоларига 42 турдаги турли хил имтиёзлар берилганлиги, уюшма аъзолари сони 2.5 баробарга ошгани ва бугунги кунда улар сони 32 минг нафарга етганлиги ҳамда 53.5 минг нафар шогирдлар тайёрланди. Шунингдек, “2018-2019 йилларда Ўзбекистон Республикасида ҳунармандчиликни ривожлантириш ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳаларнинг йиғма дастури” тасдиқланиб, дастурга мувофиқ республикада 405.1 млрд. сўмлик 12 402 та ҳунармандчилик лойиҳаларига тижорат банклари томонидан имтиёзли кредитлар ажратилди ва 46.4 мингта янги иш ўринлари яратилди”. 2018-2019 йилларда жами 18 млн. АҚШ доллари миқдорида ҳунармандчилик маҳсулотлари экспорти амалга оширилди. Республика ҳудудлари 38 та туман (шаҳар) ҳунармандчилик фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича ихтисослаштирилди ва уларга Ўзбекистон Республикасининг хориждаги дипломатик ваколатхоналарини бириктирилди.

Қарорга кўра:

- Халқ амалий санъати усталарининг Миллий каталоги ташкил этилди ва 2020 йил 1 январдан бошлаб Миллий каталог очиқ ва умум- фойдаланиладиган веб-сайт кўринишида ишга туширилди.
- Халқ амалий санъати усталарининг миллий каталогига киритиладиган номзодларни танлаш бўйича “Ҳунарманд” уюшмаси раиси раҳбарлигида Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлиги, Бадиий академияси раҳбарлари ва масъул ходимларидан иборат бўлган Кенгаш тузилди. Миллий каталогга киритилган ҳунармандларга шогирдлар сони бўйича чекловлар ҳам бекор қилинди.
- Ўзбекистон Республикаси Туризмни ривожлантириш давлат қўмитаси “Ҳунарманд” уюшмаси билан биргаликда туризм соҳасида фаолият юритаётган ҳунармандлар реестрини жорий этиши белгиланди.
- “Ҳунарманд” уюшмаси аъзоларига ишлаб чиқариш эҳтиёжлари учун асбоб-ускуна, эҳтиёт қисмлар ва хомашё материалларини харид қилиш, ҳунармандчиликни ривожлантириш марказлари, “уста-шогирд” мактабларини ташкил этиш, уй-музей ва устахоналар қуриш ёки шу мақсадларда бино ва иншоотлар сотиб олиш, айланма маблағларини тўлдириш учун Ўзбекистон Республикаси Марказий банкининг қайта молиялаш ставкасидан ошмаган ҳолда 18 ой муддатга, базавий ҳисоблаш миқдорининг 250 бараваридан ошмаган миқдорда кредитлар ажратилди.
- 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб ҳунармандчиликка ихтисослашган ҳудудларда ҳунармандчилик ва халқ амалий санъати йўналишлари бўйича болалар мусиқа ва санъат мактаблари, “Баркамол авлод” болалар марказлари ҳамда Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги тизимидаги касб-ҳунарга ўқитиш марказларида ўқув курслари ташкил этилди.

Ҳозирги кунда мамлакатимизда ҳунармандлар орасида гул босилган газламалар ва чокли буюмлар, каштачилик, миллий либослар тайёрлаш, чинни, фаянс ва сопол буюмлари,

қимматбаҳо металлдан ясалган заргарлик буюмлари, кўлолчилик, муаллифлик мебелларини тайёрлаш, ёғочдан тайёрланган халқ хунармандчилиги маҳсулотлари, хажмли ва шаклли қолипларда куйилган буюмлар, металлдан ясалган буюмлар, ёғоч ўймакорлиги йўналишларида хунарини олиб бориш мақсадида рўйхатдан ўтган хунармандлар кўпчилигини ташкил этди. Шу ўринда таъкидлаш керакки, олиб борилган кенг тарғибот ва ташвиқот ишлари натижасида “Хунарманд” уюшмасидан рўйхатдан ўтган хунармандлар сони 2,5 баробарга ошди. Яъни Фармон қабул қилинганга қадар “Хунарманд” уюшмасидан рўйхатдан ўтган хунармандлар сони 9823 нафарни ташкил этган бўлса, бугунги кунга келиб уларнинг сони 33 294 нафарни ташкил этди. Ушбу кўрсаткични куйидаги “Хунарманд” уюшмасига аъзо хунармандлар тўғрисидаги жадвал кўринишидаги маълумотда кўриш мумкин.

1-жадвал «Хунарманд» уюшмасига аъзо хунармандлар тўғрисида

№	Худуд номи	Аъзо хунар-мандлар сони	Аъзо хунармандлар таркиби					
			эркак	%	аёл	%	ёшлар	%
ЖАМИ		33 294	19 700	59,2	13 594	40,8	11 457	34,4
1	Қорақалпоғистон	1 369	673	49,2	696	50,8	470	34,3
2	Андижон	4 705	2 678	56,9	2 027	43,1	1 876	39,9
3	Бухоро	2 337	1 318	56,4	1 019	43,6	777	33,2
4	Жиззах	1142	618	54,1	524	45,9	474	41,5
5	Қашқадарё	1 853	1 048	56,6	805	43,4	634	34,2
6	Навоий	1 682	706	42,0	976	58,0	578	34,4
7	Наманган	3 608	2 638	73,1	970	26,9	1 312	36,4
8	Самарқанд	2 269	1 445	63,7	824	36,3	777	34,2
9	Сурхондарё	1 813	992	54,7	821	45,3	685	37,8
10	Сирдарё	864	485	56,1	379	43,9	347	40,2
11	Тошкент в.	2 110	1 038	49,2	1 072	50,8	658	31,2
12	Фарғона	4 373	3 058	69,9	1 315	30,1	1 564	35,8
13	Хоразм	2 134	1 243	58,2	891	41,8	761	35,7
14	Тошкент ш.	3 035	1 760	58,0	1 275	42,0	544	17,9

Manba: www.stat.uz

Хунармандчиликни ривожлантириш орқали янги иш ўринлари яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда. 2018 йилда 40 минг 338 та, 2019 йил 48 175 та, иш ўрни ташкил этилди. Банд бўлмаган аҳоли, айниқса, ёшларга “устоз-шогирд” анъаналари асосида хунармандчилик сирларини ўргатиш мақсадида хунармандларга ёшлар шогирд қилиб берилмоқда. 2020 йилнинг биринчи ярим йиллиги давомида 30 964 янги иш ўрни яратилди. 2020 йилнинг 6 ойида 14 мингдан ортиқ хотин-қизлар доимий иш билан таъминланган «Ўтган давр мобайнида юртимизда ижтимоий шароити оғир бўлган хотин-қизларнинг 14 мингдан ортиғи доимий даромад оладиган, 22 мингдан ортиғи ҳақ тўланадиган жамоат ишлари билан таъминланди. Тадбиркорликка қизиқиши бўлган 4 минг 404 нафар хотин-қизлар ўрнатилган тартибда тадбиркорлик соҳаларига жалб этилди. Қўлида хунари бор хотин-қизлардан 1448 нафарининг хунармандчилик, 301 нафарининг касаначилик соҳаларидаги ташаббуслари қўллаб-қувватланган, 13 минг 402 нафар хотин-қизлар касбга ўқитиш марказларида касбга тайёрланиб, малакаси оширилди. Изланишларимиз натижасида мамлакатимизда рақамли иқтисодий ривожлантириш

жараёни жадал олиб борилаётган бугунги кунда иқтисодиётнинг баъзи тармоқларида миллий ҳунармандчиликка хос анъаналарни қўллаш мумкин. Масалан, ёғоч ўймакорлигини қўллаган ҳолда муаллифлик мебеллари яратиш, миллий матолардан замонавий кийим-кечаклар тикиш, қўлда табиий жундан гилам тўқишда янги нақш ва дизайнлар яратиш, бинокорликда ганч ўймакорлигини қўллаш мумкин. Булар ҳунармандчиликдаги инновация, яъни инновацион ҳунармандчилик ҳисобланади. Олиб борилган илмий изланишлар натижасида қўйидаги хулосаларга келинди:

1. Бугунги кунда яъни рақамли иқтисодиётга асосланган тизим асосида ҳунармандчилик маҳсулотларига буюртма олиш ва хорижга экспорт қилиш даражасини оширишни йўлга қўйиш;
2. Ҳунармандчилик кластерларини ташкил этиш орқали банд бўлмаган аҳолини иш билан бандлигини ошириш;
3. Чекка ҳудудларда маҳаллий аҳоли ва сайёҳлар учун сифатли ва бежирим ҳунармандчилик маҳсулотларнинг кўرғазмаларини ташкил этиш орқали туризмни ривожлантириш;
4. Ҳунармандчиликнинг муҳим жиҳати шундаки, унда қариндошлик ва ўзаро иқтисодий ҳаёт кечиришнинг бирлиги ҳамда натижаларнинг умумий ўзлаштирилиши мавжуд бўлади. Бундай фаолият кичик гуруҳлар, айрим шахслар ва оиланинг иқтисодий, ижтимоий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришга асосланади.
5. Ҳунармандчиликнинг нафақат иқтисодий жиҳати, балки ижтимоий жиҳатлари ҳам алоҳида эътиборга молик. Ҳунармандчилик аҳолини ижтимоий мавқеини, иқтисодий шарт-шароит ва жамиятда таркиб топган миллий анъаналарни ўзида мужассамлаштиради, уларнинг сақланиши ва авлоддан-авлодга ўтиб боришини таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 17 ноябрдаги «Ҳунармандчиликни янада ривожлантириш ва ҳунармандларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПФ-5242-сон Фармони.
2. Моммзен Т. История Рима. Санкт-Петербург: Лениздат, 1993. - 269 с.; Хизрич Р, Питерс М. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха. – М: 1993 -223 с.
3. Самуэльсон П. Экономика. Т.2.-М.,1994,с.332
4. Пономарев Я. Реконструкция ремесленно - кустарной промышленности Уз.ССР. –Т.: Гостехиздат Уз.ССР, 1940. -42с.; Литвак Л. Цыпкина М. Развитие местной и кооперативной промышленности Узбекистана. –Т.:Госиздат Уз.ССР, 1957. - С.126.; Ремпел Л.И. Далёкое и близкое. Страницы жизни, быта, строительного дела, ремесла искусства старой Бухари. Бухарские записи. –Т.: Лит-ра.и иск-ва, 1981. – 216с.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси, 25.01.2020. <http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyevning-oliy-25-01-2020>

6. Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти: назария ва амалиёт. Дарслик. Қайта ишланган ва тўлдирилган 3-нашри. Т.: "FAN", 2019.
7. "Пандемия шароитида хунармандчиликни янада ривожлантириш орқали аҳоли бандлигини ошириш масалалари" // Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти// "Сервис" илмий-амалий журнал. 2020 йил махсус сониди,130-133 бетлар.
8. "Қашқадарё вилоятида хунармандчиликни янада ривожлантиришнинг минтақавий хусусиятлари" // "International conference on economics and social sciences" мавзусидаги Туркия давлатидаги халқаро онлайн илмий-амалий анжуман. 2020 йил 28-29 июнь.
9. "Development of Handicrafts in the Employment of the Population" //International Journal of Advanced Research in Science, Engineering end Technology// Februaary 2021
10. www.stat.uz